

ระบาดวิทยาทั่วโลก

ความสำเร็จของประเทศไทยในการควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (หรือโรคโควิด-19) มาจากหลายปัจจัย เช่น การมีนโยบายที่เหมาะสม การมีระบบบริการทางการแพทย์ที่มีประสิทธิภาพสูง มีการบริหารจัดการด้านวัคซีนที่เข้มแข็งครอบคลุมทุกพื้นที่ มีความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน และการปฏิบัติตนของประชาชนในการลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ แต่สิ่งที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานให้ประเทศสามารถดำเนินทิศทางการป้องกันและควบคุมโรคได้อย่างถูกต้องคือ งานด้านระบาดวิทยา ซึ่งเป็นเหมือนเข็มทิศนำทางการจัดทำข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับสถานการณ์และแนวโน้มของโรค ระบาดวิทยาช่วยให้ทราบถึงสายพันธุ์ของเชื้อที่กำลังแพร่ระบาดในแต่ละช่วงเวลา (agents) ทราบถึงลักษณะของผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อและการเสียชีวิต (host) ทราบถึงสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ การรับเชื้อ และการกระจายเชื้อในสถานการณ์ต่างๆ (environment) ทราบถึงแนวโน้มการระบาดและผู้รับผลกระทบในแต่ละพื้นที่ (time-place-person) ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและการกระจายของโรค ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของงานระบาดวิทยา

ประเทศไทยโชคดีที่มีการวางพื้นฐานงานระบาดวิทยาอย่างเข้มแข็งมาว่าครั้งศตวรรษ และจุดเปลี่ยนสำคัญที่ต้องบันทึกไว้คือ การจัดทำโครงการฝึกอบรมระบาดวิทยาภาคสนาม หรือ Field Epidemiology Training Program (FETP) ในปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่าง

กระทรวงสาธารณสุข องค์การอนามัยโลก และศูนย์ควบคุมโรคของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหลักสูตรเข้มข้น 2 ปี ดำเนินการโดยกองระบาดวิทยา ซึ่งในแต่ละปี จะมีแพทย์จำนวนหนึ่งจบการฝึกอบรมและกลายเป็นแกนนำสำคัญของงานด้านระบาดวิทยาในหน่วยงานต่างๆ หลายคนได้ดำเนินงานเป็นผู้บริหารและผู้นำในองค์กรหรือสถาบันต่างๆ และนำเอาความรู้ทางระบาดวิทยาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงาน ปัจจุบัน ผู้รับการอบรมในหลักสูตร FETP ยังมีบุคลากรในสาขาอื่นด้วย เช่น สัตวแพทย์

ในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 นักระบาดวิทยาภาคสนามได้เป็นกำลังสำคัญในการควบคุมการระบาดของโรค จนได้รับความยอมรับและความชื่นชมเป็นอย่างมาก ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ จนมีการนำเอาเรื่องเกี่ยวกับระบาดวิทยาไปทำเป็นละครโทรทัศน์ขนาด 20 ตอน เรื่อง สืบลับห่มระบาด นำแสดงโดย ณเดชน์ คูกิมิยะ และคิมเบอร์ลี่ แอน โวลเทมัส ซึ่งออกอากาศเมื่อเดือนสิงหาคม 2566

เท่าที่ผ่านมา สังเกตว่า บทบาทของนักระบาดวิทยาจะมุ่งไปสู่การค้นหาคำตอบทางสุขภาพและการแพทย์ และวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา จากนั้นก็จะทำหน้าที่เผยแพร่ข้อค้นพบโดยทำในรูปแบบของรายงานหรือบทความเพื่อคนอื่น ๆ ได้รับรู้ กังวล และเครียดกับปัญหาที่พบ งานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การระบาดของโรคติดต่อต่างๆ ทั้งโรคประจำถิ่น โรคติดต่อเรื้อรัง โรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำ ทั้งนี้ คำว่า agents ซึ่งเป็น 1 ใน 3 องค์ประกอบของวิชาระบาดวิทยา จะถูกตีความว่าเป็น

เชื้อจุลชีพที่ทำให้เกิดโรค ซึ่งผลงานที่ผ่านมามีส่วนในการพัฒนางานป้องกันและควบคุมโรคให้เข้มแข็งขึ้นอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม โลกของปัญหาสุขภาพได้เปลี่ยนไปแล้ว ถ้าไม่นับการป่วย-ตายจากโรคโควิด-19 กว่าร้อยละ 70 ของการตายเกิดจากโรคไม่ติดต่อ หรือ non-communicable diseases (NCDs) เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคมะเร็ง เป็นต้น ความเสี่ยงทางสุขภาพกลายเป็นเรื่องของพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดโรค NCDs

ความรุนแรงของโรค NCDs ทำให้องค์การสหประชาชาติต้องกำหนดให้งานป้องกัน NCDs เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน และมอบหมายให้องค์การอนามัยโลกกำหนดตัวชี้วัดย่อยเป็น 9 เป้าหมาย อาทิ ลดการดื่มแอลกอฮอล์ ลดการสูบบุหรี่ ลดการบริโภคโซเดียม ลดการเนือยนิ่ง ลดภาวะความดันโลหิตสูง ควบคุมภาวะอ้วนและควบคุมโรคเบาหวาน เป็นต้น ซึ่งมีขอบข่ายงานกว้างกว่างานสาธารณสุขโดยทั่วไป ดังนั้น ถ้ามีการนำเอาภารกิจ 3 ด้านของงานระบาดวิทยา คือ งานเฝ้าระวังโรค งานสอบสวนโรค และงานศึกษาวิจัยทางระบาดวิทยามาใช้ในการป้องกันและควบคุม NCDs มา

ใช้ในหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกภาคสาธารณสุข ก็จะทำให้เกิดคุณประโยชน์อย่างยิ่งในการเข้าถึงเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

นอกจากนี้ นักระบาดวิทยาควรจะเป็นนักขายที่เก่งด้วย การแจกจ่ายรายงานทางระบาดวิทยาไม่สามารถเปลี่ยนโลกได้ เป็นแต่เพียงบุรุษไปรษณีย์ที่ส่งต่อข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลของสถานการณ์ปัญหา ล้วนแต่เป็นการสร้างความเครียดแก่ผู้รับสาร นักระบาดวิทยาที่ดีจึงควรทำหน้าที่วิเคราะห์แนวทางป้องกันและควบคุมปัญหา และเผยแพร่แนวทางดังกล่าวให้แก่ผู้รับผิดชอบโดยตรง (หรือที่เรียกกันว่า “เจ้าภาพหลัก”) เพื่อไปกำหนดนโยบายและมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป นักระบาดวิทยาควรต้องปรับขอบข่ายของงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก พร้อมทั้งปรับบทบาทจากการเป็นผู้ค้นหาปัญหาให้กลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการและขับเคลื่อนงานในการแก้ปัญหาสุขภาพของโลกโดยไม่ต้องจำกัดว่า เป็นงานควบคุมโรคติดต่อเท่านั้น แต่เป็นการนำเอาวิชาระบาดวิทยาไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพในทุกๆ ด้าน

นพ. วิวัฒน์ ไรจนพิทยากร
บรรณาธิการ